

Főépítészek

FŐÉPÍTÉSZEK

Fábián Rigó Tamás — Mád, Lelesz

INTERJÚ FÁBIÁN RIGÓ TAMÁSSAL

Csóka Balázs, Terdik Bálint

25

Fábian Rigó Tamás (1975)

2004	Kós Károly Egyesülés Vándoriskola Budapesti Műszaki Egyetem, Építészmérnöki Kar
2004–	Vándorépítész Kft. alapító tagja
2009–	A Kós Károly Egyesülés társigazgatója
2010–	Lelesz község (Szlovákia) főépítésze
2013–	Az Észak-magyarországi Területi Tervtanács Tokaj-Hegyalja Kultúrtáji Testület tagja
2016–	Mád község települési főépítésze

A Mád község nevének eredetéről szóló monda szerint honfoglaló őseink vezére, Árpád is gyönyörködött a táj festői szépségében. Egy hegy tetejéről csodálta a panorámát, majd lenyűgözve így szólt: „Ma ad Isten szerencsét e tájon Ond és Tarcal vezéreknek!” Így született a „ma ad”-ból a Mád, a „szerencsét”-ből a közeli Szerencs, a „tájon”-ból a szomszédos Tállya település neve. Ha e következtetés tudományosan nem is helytálló, a kiindulópont feltétlenül az: a táj, mely évszázadok, sőt évezredek lenyomatát őrzi, festői. Kétségtelen, hogy Mád a méltán híres Tokaj-Hegyalja, sőt sokak számára maga a világ közepe. Dűlői a világ legjobb termőterületei közé tartoznak. A borvidék világörökségi területté nyilvánított 2002-ben, melynek célja az épített és természeti örökség, valamint a hagyományos tájhasználat megőrzése. E folyamatot Fábian Rigó Tamás évek óta segíti építészként, bár hivatalosan csak 2016-tól Mád főépítésze. Csóka Balázs és Terdik Bálint beszélgetett vele.

› Hogyan kerültél Hegyaljára?

Halmai Tamásnál olvastam, hogy „az utat, amin járnod kell, a lábnymaid jelölik”. Másokkal ellentétben nálam nem tudatos, és nem is szándékos a hely választása. Vannak viszont emberek, akiknek van valamiféle elképzelésük, építő indulatuk, és ehhez a feladathoz keresnek megfelelő eszközt, szerszámot... Valamiféle ilyen szerszám az építész is. Ezek az emberek a feladatuk, imaginációjuk okán konkrét helyekhez tartoznak: ilyen módon kerültem Hegyaljára is. Tekinthejtük úgy (én így tekintem), mint egy megbecsült szerszámot a kölcsönzőben, amit ilyen módon kézről kézre adnak.

Az emberláncom ebben az esetben a következő volt: annak idején mint néhány hete frissen felvett vándor ültem a Kvadrumban a galérián, amikor Makovecz felhívta Zsigmond Lászlót, hogy küldje le a vándort. Lementem, köszöntem, a Mester mondta, hogy mutakozz be, majd az asztal körül ülő emberekhez fordulva azt mondta, hogy „Ő fogja tervezni a maguk házat!”. Zsigmond László sem akart szegyenben maradni, tőle is kaptam egy önálló tervezési feladatot, így ezek okán is gyakori vendég lettem a Pongban, ahol Mantuano Tamással egyeztettem a házakat. Ő persze szintén beajánlott egy gyermekkori barátjának... Gyakran ült a

Pongban egy szerkesztő asszony, aki egyszer odahívott az asztalához, hogy „Maga építész, segítsen nekem”. Válás után két gyerekkel a saját egészen kis lakását alakította volna át, de sehogyan sem boldogult vele. Még aznap este meg is rajzoltam (ilyen íves, ahogy Kuli László mondaná: „kukacfalas” lett), amit örömeiben megmutatott egy gyermekkori barátnőjének. Ők ugye Mádon vettek éppen egy régi házat... Így kezdődött, a gyermekkori barátnő férje azóta a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kormányhivatal vezetője, a fia borász, szóval nem kis részben nekik, majd az ő barátaiknak, rokonaiknak és üzletfeleiknek tervezve házakat szinte folyamatos a hegyaljai jelenlétem.

(A történethez mint mellékszál hozzátartozik a „kukacfalrajzolók felelőssége”: a statikus hölgynek tervezett átalakítást – mivel senki nem vállalta el – a feleségem unokatestvérével meg is építettük... A mellékszál mellékszála: érdemes olyat rajzolni, hogy ha kérdés merül fel a kivitelezés közben, legyen legalább egy valós, a helyi anyagokból és szakértelemmel összehozható megoldás. Idekívánkozok még egy nekem nagyon fontos történet. A Borsai-kastélyt építő Szivárvány Kft. építésvezetőjével beszélgetve, és dicsérve a hozzáállásukat és szaktudásukat, szóba került Salamin Ferenc neve, aki már régóta a környéken építette az országot. Az építésvezető bólintott, hogy persze, ismeri. „Mi, amit tudunk, neki köszönhetjük – mondta. – Az ő házait építve tanultuk ki a szakmát. Gyakran egy összetettebb térbeli csomópontot órákon keresztül az állványon ülve modellezett-faragott ki nekünk...” Ez egészen váratlanul megható volt. Szóval már egyszerűbb néhány kis kitérőt tenni, egy kis napfényes tisztáson növe vadvirágot közelebről megnézni, ahol magát az erdei ösvényt ilyen mestereink taposták járhatóra.)

Párhuzamosan ezzel, az irányt mindenképpen erősítve kaptunk egy feladatot még a mesebeli „Hegyalján is túl”, Leleszen, ahol még a tervezési díjat is szlovák koronában mérték. A polgár-

▼ Mádi részletek. Fotó: Kedves Zsófia

mester megkereste Makovecz Imrét, aki a hivatal átalakításának munkáját hozzánk irányította. Zurbola Mihállyal a tervezés és az építkezés közben jó barátságba kerültem, és már jó tíz éve a falu főépítésze vagyok. Lelesz Árpád-kori műemlék temploma és kolostora jó állapotban maradt meg. A középkorban úgynevezett „hiteles hely” volt, ami az akkori Magyarországon a közjegyzői szerepet töltötte be. Ide – később Bata Tibort is bevonva – egy kitalált középkori településközpontot is terveztünk. Ez egy részében már megépült, de terveztünk fürdőt, éttermet is... Lelesz egy külön beszélgetést is megérdemelve.

> Ezek szerint már vándorként nagy feladatokat kaptál.

Vándorként – ha nem is mindig hívtak – igyekeztem csatlakozni a mesterekhez a művezetésutakhoz, tárgyalásokra-egyeztetésekre beülni, és azokat a viselkedési formákat ellesni, amik a közös cél elérését segítik. Nem hívtak, de természetesenek vették, hogy menni akartam. Sokkal többet lehet egy ilyen úton-beszélgetésen tanulni, mint csak az asztal mellett ülve, csak az eredményt látva, az oda vezető út nélkül. A vándort rendszeresen viszem is a főépítési, tervtanácsi alkalmakra, ahol nemegyszer tett már büszkévé egy-egy jól sikerült észrevétellel, de a munkabőség okán előfordul az is, hogy mély vízbe dobva, önállóan kell egy sok-

szereplős helyszíni egyeztetést is végigvinnie..., vagyis éig vinnie.

> Van-e együttműködés a térség települései között?

Úgy gondolom, hogy az együttműködés részben kikényszerített, de ezt nem tudom helyteleníteni. Tud rossz lenni a viszony két közeli település között, de hát távoliak között hogy tudna? Miért neheztelne például Hejcére Jászfényszaru, és viszont? (Mint ahogy szoktam látni az egyébként egymást nagyon szerető lányaimat a szekrény előtt halálosan összeveszni egy ruhán [a fiaimat ritkábban, bár ott még az erőegyensúly nem alakult ki]). A Kormányhivatal koordináló szerepe ebben az esetben is tetten érhető. A teljes Tokaj-Hegyalja – és huszonhét települése – mint kultúrtáj műemléki védettséget kapott, a Kormányhivatal vezetője (mint valamiféle családfő, az előző gondolatot kiegészítve) pedig 2013-ban életre hívta a Világörökségi Tervtanácsot (valójában a neve Észak-magyarországi Területi Tervtanács Tokaj-Hegyalja Kultúrtáji Testület, de azért ez így kicsit militánsan hangzik), aminek azóta tagja vagyok. A tervtanács általában kétheten te ül össze, az eltelt évek alatt pedig az alapvetően hiú építészek egy reményeink szerint példamutatóan működő, segítőkritikai attitűdöt tudtak magukévá tenni. A huszonhét településért összesen kilenc

kijelölt főépítész felel, nekem Mád mellé Rátka és Golop került. Mádnon hivatalosan 2016 óta vagyok főépítész, Rátkán és Golopon pedig szerintem mindenki azt hiszi, ami rendben is van. Tartalommal úgyis az tölti fel a dolgot, hogy hogyan válaszol az ember a megkeresésekre, mennyire veszi komolyan, néz utána, hívja vissza... Sok idő elmegy ezzel.

> Milyenek látod a Hegyalját? Mi Mád jelentősége Hegyalján?

„Én úgy vagyok, hogy már száz ezer éve nézem, amit meglátok hirtelen.

Egy pillanat s kész az idő egésze, mit száz ezer ős szemlélget velem.”

Miért is idéztem ide József Attilát? Ezek a hegyek, de valójában minden domborulat valamiképpen a Föld fiatalkorát, tüzes tektonikáját idéző múltját jelenti, a víz vájta patak- és folyóvölgyekből ugyanez az anyag az Alföldön szétterítve ugyanennek a jövője. Hegyalján ennek a két végletnek az aktív találkozása-átmenete van jelen. Már csak ez a több százezer évet egyszerre láttató folyamat, és ennek eredménye valamiképpen az időtlenségbe helyezi az efféle tájakat. Ez a fajta időtlenség viszont, amikor a teljes teremtett világ múltja és jövője egyszerre van, ez az én emberi konstrukcióm által így sajnos nem látható, esetleg csak néhány pillanatra: sejthető.

◀ Mádi utcakép, Ekler Dezső borászatával.
Fotó: Dénes György

► **A borászatok adják Tokaj jelentőségét, az ő beruházásaik a településformálók. Ezen kívül van-e említésre méltó építészet Tokaj-Hegyalján?**

Az előző gondolatmenetet még kicsit folytatva, az épített környezet ilyen értelmű időtlensége könnyebben befogadható, mivel az évszázadok alatt elkészült épületállomány tényleg egyszerre van, tehát egész könnyen tudom látni egy kőfalnál a gondos munkával azt rakó – akár több száz éve halott – embert. A munkájának eredményére ezáltal vigyáznom kell, mert minden elbontott épülettel, vagy akár épületemmel az abba belőle beépült információ – legalábbis általam hozzáférhetően – elveszik. Hatványozottan igaz ez a kialakult településszövetre vonatkozóan. Mostanra azok az építetők, akiket elsődleges településformálóknak tekintünk, ezt a gondolkodást jórészt magukévá tették. Azonban a település arculatát nem csak a presztízsberuházások formálják, a kisebb léptékű beavatkozások is nagyon fontosak. Főként azért, mert egy értékvédelem (és erre épülő értékteremtés) által kialakuló színvonalat tartani ezekben az esetekben nehezebb. Itt ugyanis a praktikum kerül előtérbe, és a praktikum általában a pénztárcát jelenti. Tehát a praktikum oldaláról is meg kell tudni közelíteni a felmerülő kérdéseket, és ha az építető a főépítési egyeztetés során látja azt,

hogy az ő nézőpontjából közelítjük meg a közjót, könnyebb a dolog. Az emberek igyekeznek szabálykövetők lenni, de szeretik azt is érezni, hogy jól jártak. A fontos az, hogy ne legyenek kirívó kivételek, a mindenkire vonatkozó „konstruktív szigor” könnyebben elfogadják. A szigor alapját persze a választott képviselők szándéka adja, a polgármester és a jegyző nélkül én csak próbálhatnám tenni a szépet.

► **Hegyalja egészen különleges abból a szempontból is, hogy a borvidék településeinek külterületein sosem volt jelentős építkezés, mint például a Balaton-felvidéken. Ennek oka a szőlőfeldolgozásnak az ún. keleti módozatában keresendő, hiszen a nyugati préseléses lékinyeréssel szemben itt a taposásos feldolgozás volt a jellemző. Így présházak sem jelentek meg a határban, csak a mustot vitték be a belterületen álló pincébe. Ez utóbbinak azonban az érlelésen és tároláson kívül településképpileg is nagy szerep jutott. A külterületnek ezt a beépítetlen jellegét sokan e (nem melleleg világörökségi) táj egyik legnagyobb értékének tekintik. Mit gondolsz, a mai technológiai változás (reduktív technológia például) nyomásának engedve szabad-e, vagy szükséges-e ezen változtatni? Megjelenhetnek majd egyszer borászati birtokközpontok a tájban?**

Igen, ahogy már meg is jelentek. Amikor a Balaton-felvidéki présházakról beszélünk, akkor nemcsak a régi, tájba mint „biotópjukba” szervesen illeszkedő feldolgozóépületekre gondolunk, hanem inkább a zártkerti nyaralókra. Ez itt szerencsére tényleg nem jellemző. Azonban biztos vagyok abban, hogy nincs olyan hely a világon, ahová nem lehet oda való épületet elhelyezni, olyat, ami annak a tájnak a folytatása: arányaiban, formálásában, anyaghasználatában, de szellemi és funkcionális tartalmában is. Például Bodonyi Csaba, Ekler Dezső, Salamin Ferenc mind magas színvonalon oldottak meg ilyen feladatot.

► **Milyen a falu felépítése? Milyen lakossága volt korábban, és milyen most, mivel foglalkoznak? Van-e a szőlőtermelésen kívül valami más is?**

Tokaj-Hegyalja történelmi első osztályú dülőinek jelentős része Mád körül van, ez a tény önmagában is felrakja a települést a térképre. Ezek az első osztályú dülők persze térfalaknak is első osztályúak. Engem alföldi gyerekként, ahol a háromméteres halom már domb, a tíz méteres meg hegy, ezek a valódi hegyek

▲ Kilátás a rabbiház tornácáról.
Fotó: Dénes György

◀ ▼
Borsai-villa felújítása, Mád.
Építészet: Fábian Rigó Tamás, 2015.
Fotó: Kedves Zsófia

mindig lenyűgöznek. Az, hogy a főutca kivételével (és a tengelyben ott is!) nem a háztetők kontúrja alkotja a horizontot, hanem a hegyek rajza, amit szinte csak a templomtornyok tudnak „átszűrni”, ez egyfajta zárt, belső térélményt ad a külső közlekedőterekben is. Ami a szőlő és a boron túl van, az az itt lakóktól függ. Egyre többen dolgoznak a borászatokra épülő vendéglátásban, szolgáltatásban, de minden más is előfordul: sokan elmentek külföldre dolgozni, volt, aki hazajött, hazahozva a munkáját. A szőlőt, ami a leginkább élömunka-igényes mezőgazdasági szektor, részben, illetve idényjellegűen vendégmunkások gondozzák, de van példa tulajdonosi szemlélettel végzett bér munkára is, művelésre kiadva családoknak. Ez drágább módszer, de egy prémiumtermék-árzásnál már működőképes tud lenni. Szepsy István, illetve a Mádi Kör ebben, a prémiumtermék irányába történő további elmozdulásban látja a fejlődés lehetőségét.

› **Milyen állapotban érte Mádót a rendszerváltás? Gondolok itt az épületállományra, arra, hogy volt-e gazdájuk a házaknak, milyen volt az utca- és térburkolatok minősége? Mennyit változott ez az elmúlt lassan harminc évben, és van-e még (illetve mennyi) ezzel kapcsolatban a települések, a háztulajdonosoknak feladata?**

A rendszerváltás előtt élte fénykorát a mádi ásványfeldolgozó, vagy ahogy itt nevezik, a Kaolin. Nyolcszáz embernek adott munkát egy bő kétezres településen. Most üresen pusztul, az átláthatatlan és érinthetetlen tulajdonosi köre kivette belőle, amit tudott, hitelt vett fel rá... Sokmilliárdos tétel volna a rekultiváció is. A gyár környékén akkoriban megépült házak a kornak megfelelőek, valójában korszerűtlenebbek a település több száz éves házainál. Ez gyakorlatilag egy másik település. Az a szerencséje Mádnak, hogy abban az időszakban egyszerűbb volt új parcellázású területen építkezni, mint a régi és lakott épületeket elbontani, így azok jelentős részben, településszövetalkotóan megmaradtak. Most jó alapot szolgáltatnak a jelenkori, ezekre az értékekre mint identitást adó hagyományra tekintő, gyakran új tulajdonosoknak.

Demetervin, borászati épület, Mád.
Építész: Fábian Rigó Tamás,
Erhardt Gábor, Kovács Ágnes

> Van-e helyi építészközösség, vagy a nagy borászatok által magukkal hozott fővárosi építészek határozzák meg a tervezés világát? Milyen velük az együttműködés?

Ha építéssz hoznak magukkal az építetők, annak oka van. Az illető általában már bizonyított, tehát a megbízó bizalommal viseltetik iránta. Gyakran kvalitásos tervezők kerülnek így a területre. Nagy öröm velük egyeztetni, és érdekes módon szívesen is jönnek. Persze ilyenkor mindig eszembe jut Varga Csaba főépítési egyeztetéséről mondott summája: „... aki egyeztetni jön, annak igazából nincs is rá szüksége, akinek pedig kelle-ne, az inkább átmegy az út túloldalára”.

> Milyen hatással lehet a nagyszámú turista Tokaj-Hegyalja építészetére?

A nagyszámú turista ingerküszöbe általában igen magas, de – hozzáteszem – a megbízó, világlátott borászoké is. Sokat láttak, és elsőre a meghökkentő dolgokat veszik észre. Azonban, mint pupil-

latágító, itt van az is, amiért a turisták egy jelentős része jön: bort kóstolni. Néhány pohár után sokkal fogékonyabbá válnak a szépre is.

> Milyen feladatokat kell ellátnod Mád főépítésként, miben számít rád a tele-

pülésvezetés? Mivel építésként hamarabb bizonyítottál, mint főépítésként, gondolom, bíznak benned, kikérik a véleményed a település arculatformáló beruházásai előtt.

Igen. Vagyis nem a véleményemet kérik ki, hanem egy részét feladatul kapom.

MASTER ARCHITECTS – MÁD, TAMÁS RIGÓ FÁBIÁN

30

Undoubtedly, Mád is the belly button of the well-known Tokaj-Hegyalja region. For many though, it is the center of the entire world. Its slopes host some of the best vineyards of the world. The wine region was declared a World Heritage Site in 2002, aiming to preserve its constructed and natural heritage as well as its traditional use of land. This process has been assisted by architect Tamás Rigó Fábián for years, even though he was appointed Master Architect of Mád only in 2016. Contrary to others in his shoes, he did not knowingly or intentionally choose the location. Some have a powerful drive, an urge to create, and they are looking for the right resources to manifest it. Architecture itself was the tool, the means of expressing his creative urge, that led him to Tokaj-Hegyalja, where he successfully turned his ideas into reality. His advice given as Master Architect is always there to serve those who wish to build.

▼ Juharos vendégház, Mád. Építész: Fábián Rigó Tamás

> Hogyan fogadták az arculati kézikönyvet, azaz a TAK-ot? Sikerült-e elérni, hogy a településképet meghatározó, apróbb kérdésekkel is megkeressenek téged (ablakcsere, hárszínezés, cégértábla)? Kikéri a véleményed?

Igen, kikéri, mert ki kell kérniük. A település vezetői fontosnak tartják ezt a kontrollt, és ezt tudatták is a lakossággal. A TKR – azaz a TAK-hoz kapcsolódó rendelet –, bármennyire is igyekeztünk, nem barátságosan egyszerű, a jogi szövegeknek, úgy látszik, ez a sajátosságuk. Működik a rendszer, egy formanyomtatványon néhány mondatban le kell írniük, hogy mit szeretnének, ezt továbbítják nekem, én értetlenkedem, kérek fotókat, esetleg a kérelmező telefonszámát... Kéthetente, de gyakran sűrűbben is ott vagyok, személyesen is tudunk egyeztetni, hogy mit is szeretnének. Fontosabb azonban azt megérteni, hogy ők miért szeretnék azt és úgy, és ehhez az ő nézőpontjukat ténylegesen meg kell ismerni. A

mi vándoriskoláztatásunkban Makovecz Imrétől pedig azt is megtanultuk, hogy mi is az egyetlen valódi megismerő erő. Ezekben az esetekben nemcsak építészeti, hanem szociális kérdésekkel kapcsolatos szempontok is vannak. Tehát adott egy építési-felújítási-korszerűsítési feladat, amit gyakran programszinten is befolyásolni lehet, praktikusabb-gazdaságosabb bővítési iránnyal, ami esetleg a településképet is figyelembe veszi. De gyakran már telekvásárlás előtt megkeresnek, hogy oda mit, és hogyan építhetnek. Ilyenkor ennek néha nekem is utána kell nézmem, amiben nagy segítség a szerencsi építési osztályon a Szarazné Katalinnal kialakított munkakapcsolat. Mindig lenyűgöz az a rendszerszintű építészjogi áttekintés, aminek birtokában van. Gyakori, hogy a jegyzővel együtt főépítész egyeztetés keretében kimegyünk a kinézett telekre, és ott a környezetet, tájolást figyelembe véve próbálom átadni, amit érdemes tudniuk. Kollégánom a

▲ Községháza, Lelesz.
Építész: Fábián Rigó Tamás

helyismeretét és az igazgatási háttérrel teszi hozzá... Persze vannak rossz történetek is. Küzdünk a cserepeslemez-fedésekkel (már megvettük, még a rendelet előtt, hadd rakjuk fel), a napelemekkel, a jó szándékú, de a történeti településrészhez nem illő anyaghasználattal, a különböző vágyással. A héten, egy építkezés kifizésekor kirobbant szomszédvita után napokkal megállított az egyik szereplő, mondván: rólam mindenki csak jót mond, úgyhogy neki fontos volna, hogy én ne gondoljak róla rosszat... Úgy érzem, hogy bizalommal fordulnak hozzám, messziről jött emberhez.

> Tervezel helyben, korábbi lapszámainkban több mádi munkádat is bemutatunk. Jelenleg milyen beruházások folynak? Miken dolgozol most?

A feladatok jönnek, néha főépítési egyeztetéssel kezdődnek, és mivel súlyos hiány van tervezőkben, gyakran elhangzik a kérdés néhány megbeszélés után, hogy vállalnánk-e a tervezést. Magunkra nem húzunk munkát, de amikor az építtetőnek még nincs építész, az egyeztetések alatt

óhatatlanul építészként kezd az ember viselkedni, próbálja megismerni a feladatot, az építtetőt, annak lehetőségeit...

Az épülő munkák mindig sok feladatot adnak: gyakran kell a terveket a kivitelezőkkel értelmezni, a változásokat követni. (Nagyon fontos, hogy figyeljünk a visszajelzésekre. Sokan csak arra emlékeznek, amit ők mondanak. Erre például jó módszer, ha visszamondjuk, illetve visszamondatjuk a megállapodott megoldást, de gyakran a kérdést is.)

Az elmúlt években beadott pályázatok közül több is nyert. Ezek most egyszerre épülnének: borászatok, szállásépületek, bemutatóterek... A Főutca felújításán is dolgozunk, a kiviteli tervet fejezzük be, de ez túlnyomóan föld alatti építéssel: közműrekonstrukció, földkábel... A látszó része a kevesebb, mégis ennek kell elvinnie a hátán az egész beruházást: burkolatok, növények, katonai emlékmű áthelyezése, szökőkút, zenepavilon, térbútorok... Szeretném a Mádon keresztülfolyó, kibetonozott patakmedret végigsétálhatóvá tenni a ferde betonozott mederben kialakított járófelület létrehozásával, esetleg pihenő-üldögélő helyekkel, egy alternatív gyalogosútvonalat létrehozva, egészen különös, létező, szép arcát megmutatva a településnek. A másik régi, évtizedes vágyam a szőlőhegyen pihenőhelyek, kis zárt, akár szállásként is használható, kövel kerített udvarok létrehozása. Ez az egyik közelmúltbeli főépítési egyeztetésen az egyik tökeerős borászattól igényként is felmerült, igyekszem jó irányba terelni az elképzelést. Saját kezdeményezésből kevés feladat jönne, formák, ötletek viszont vannak, amiket szívesen kipróbálnék. Jó dolog néha több munkán dolgozni egyszerre, és jó dolog többen dolgozni egy munkán egyszerre, amikor munkák, megbízók és tervezők kölcsönösen inspirálhatják egymást.

